

Ольга Михайлівна **КАРАПЕТЯН**

к.е.н., доцент кафедри, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8747-7631>

e-mail: art_lina03@yahoo.com

Олександр Андрійович **КОЛОДІЙЧУК**

аспірант, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-78767-7645>

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ПРОТИПРАВНИХ ДОХОДІВ

Досліджено питання функціонування підрозділу фінансової розвідки, який є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу. Встановлено, що Державна служба фінансового моніторингу України є центральним національним органом, який відповідає за збір, аналіз та передачу даних про підозрілі фінансові операції компетентним органам.

Ключові слова: підрозділ фінансової розвідки, протиправні доходи, фінансовий моніторинг, протидія фінансуванню тероризму, легалізація протиправних доходів

ВСТУП

Згідно з Міжнародними стандартами Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і про фінансування тероризму, ратифікованих Україною 17 листопада 2010 р., кожна країна повинна мати підрозділ фінансової розвідки (ПФР), що є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації стосовно відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, а також для розповсюдження результатів такого аналізу. Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму» Державна служба фінансового моніторингу України є органом, уповноваженим на виконання функції підрозділу фінансової розвідки.

У вересні 2001 р. Україна потрапила до «чорного списку» FATF і провела там майже 2,5 роки. Причиною потрапляння до списку стала відсутність ефективних механізмів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Відтоді такі механізми почали розвиватися на законодавчому та нормативному рівнях, але з недостатньою швидкістю. Повторний аналіз ризиків FATF у 2016 р. показав, що фінансова система України залишається вразливою, а її найслабшою ланкою є неефективна система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій [1].

Проблематикою запобігання легалізації злочинних доходів займаються багато науковців, зокрема О.В. Акімова, Л.Г. Левченко, Ж.П. Лисенко, Т.А. Медвідь, О.М. Підхонний, І.Б. Семененко, Р.А. Слав'юк, Е.О. Юрій.

Водночас значення і роль фінансової розвідки у запобіганні легалізації злочинних доходів, схеми їх легалізації, проникнення в різні сектори економіки є малодослідженими і потребують додаткового вивчення та дослідження.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, наукові матеріали періодичних видань. Основними методами у дослідженні послужили методи індукції і дедукції, метод узагальнення та групування у визначенні сутності та завдань підрозділу фінансової розвідки. Використано методи аналізу і синтезу у систематизації статистичних даних Державної служби фінансового моніторингу України.

МЕТА статті – визначення важливості фінансової розвідки в запобіганні злочинних доходів та вивчення деяких аспектів практичної діяльності цього підрозділу за останніх 20 років у дотриманні економічної безпеки держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основною функцією фінансової розвідки є виявлення фактів відмивання коштів та передача виявленої інформації правоохоронним органам для подальшого розслідування. При цьому фінансова розвідка позбавлена права проведення слідчих дій. У випадку виявлення фактів відмивання коштів вона у межах своєї компетенції може винести рішення про замороження активів до з'ясування всіх обставин справи та отримання пояснень від особи, щодо якої прийнято таке рішення [2].

Фінансову розвідку розглядають з двох позицій:

– як науку – це система, що відображає у свідомості суб'єкта (дослідника) властивості об'єктів та їх взаємодію у вирішенні завдань дослідження, пізнання.

– як вид діяльності – це спосіб використання суб'єктом фінансового моніторингу (або дослідником) властивостей об'єктів та взаємозв'язків між ними у вирішенні проблем протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансуванню тероризму.

Підрозділ фінансової розвідки України генерує розвідувальну фінансову інформацію високого рівня. Спонтанні узагальнені матеріали регулярно ініціюють розслідування фактів відмивання коштів, пов'язаних з

предикатним злочином або фінансування тероризму [2].

Розрізняють декілька моделей підрозділів фінансової розвідки (табл. 1).

Основними ознаками здійснення фінансової розвідки є:

- операції за участю офшорів;
- операції за участю політично значимих осіб (або членів їхніх сімей);
- переказ коштів за кордон;
- операції з готівкою (рис. 1).

В опрацюванні одержаної від суб'єктів інформації про фінансові операції, аналізу підлягають:

- економічний сенс та мета фінансової операції;
- вид активу або форма розрахунку, що застосовується у проведенні фінансової операції, та сума фінансової операції;
- відповідність фінансової операції характеру та змісту діяльності учасника операції;
- місцезнаходження, місце проживання або місце перебування осіб, що проводять фінансову операцію, або кінцевих бенефіціарних власників, їх сфера та період діяльності;
- предмет угоди між учасниками фінансової операції, а також фінансові інструменти, що застосовуються у проведенні фінансової операції, інша інформація.

В Україні функціями фінансової розвідки наділена Державна служба фінансового моніторингу, яка здійснює діяльність відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 537 від 29 липня 2015 р. «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України», підпорядкована Міністерству фінансів України, котра реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї ма-

сового знищення [3].

До повноважень Держфінмоніторингу у частині аналізу фінансових операцій відносяться:

- одержання інформації стосовно підозрілих та порогових фінансових операцій,
- виявлених розбіжностей у даних стосовно кінцевих бенефіціарних власників;
- широкі повноваження стосовно одержання додаткової інформації від фінансових установ та нефінансових посередників на запит, а також іноземних ПФР;
- можливість зупинення проведення фінансових операцій;
- можливість одержання на запит від державних органів, правоохоронних органів, судів, Національного банку України (НБУ), органів місцевого самоврядування;
- суб'єктів господарювання, підприємств, установ та організацій інформації (довідки, копії документів), зокрема інформації з обмеженим доступом;
- доступ, зокрема автоматизований, до інформаційних та довідкових систем, реєстрів та банків даних органів державної влади (крім НБУ) та інших державних інформаційних ресурсів.

Сучасна практика діяльності правоохоронних та розвідувальних органів свідчить про те, що ефективна протидія злочинності неможлива без активного використання аналітичних матеріалів як результату проведених фінансових розслідувань.

Дієвість механізму виявлення й розслідування економічних злочинів певною мірою залежить від комплексного розслідування фінансової інформації, що характеризує злочинну діяльність. Зокрема, за період з 2003 р. до I півріччя 2021 р. до правоохоронних та розвідувальних органів направлено 13,71 тис. матеріалів (з них 8,07 узагальнених матеріалів та 5,63 додаткових узагальнених матеріалів) (рис. 2) [4].

Таблиця 1 – Моделі підрозділів фінансової розвідки в країнах світу

Назва типу/моделі	Опис моделі	Країни, що застосовують дану модель
адміністративний тип	підрозділ фінансової розвідки діє як самостійний орган або як структурний підрозділ центрального банку чи Міністерства фінансів і не має повноважень правоохоронного органу;	Австралія, Бельгія, Іспанія, Італія, Канада, США, Україна, інші країни
поліцейський тип	підрозділ фінансової розвідки входить до складу поліції та підпорядковується Міністерству внутрішніх справ країни. Перевагою такого типу організації підрозділів фінансової розвідки є швидкий доступ правоохоронних органів до зібраної інформації;	Австрія, Велика Британія, Литва, Німеччина, Фінляндія, Швеція, інші країни
змішаний тип	підрозділ фінансової розвідки поєднує в собі ознаки трьох попередніх типів;	Данія та Норвегія

Рис. 1. Основні ознаки і передумови проведення фінансової розвідки

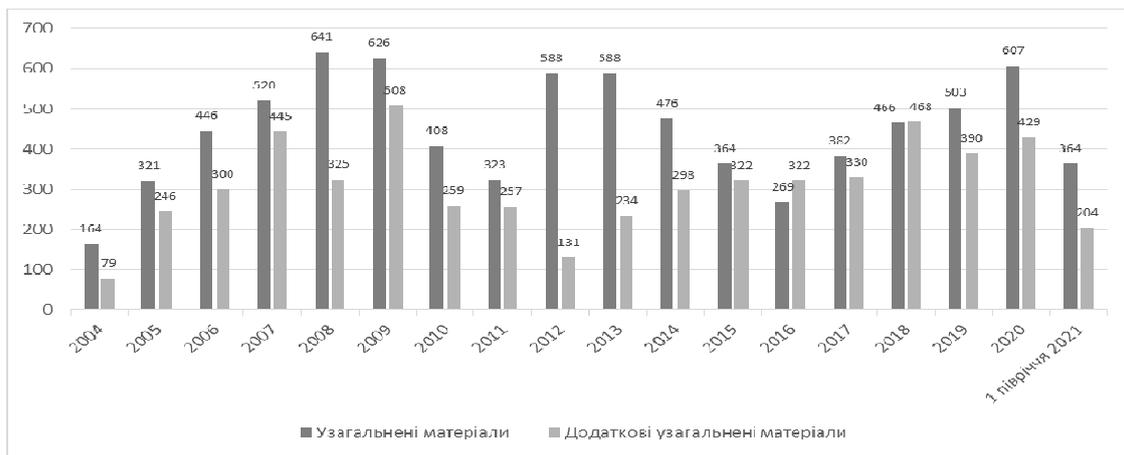

Рис. 2. Сума коштів в підозрілих фінансових операціях (млрд грн) [4]

Важливим етапом у розвитку фінансової розвідки в Україні є проведення національних оцінювань ризиків, зокрема із застосуванням міжнародних рекомендацій, кращих практик та керівних вказівок та звітів відповідно. Як вже зазначалося Україна вже двічі проводила Національне оцінювання ризиків, зокрема у 2016 р. та 2019 р. Наступне оцінювання має однозначно врахувати всі прогалини попередніх та буде черговим етапом у 46 покращенні та підвищенні якості у сфері відмивання коштів одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму. Також варто зазначити, що не менш вагомим у цьому процесі є політична воля на найвищому рівні управління державою, зокрема прийняття Верховною Радою України відповідних нормативно-правових актів із забезпечення якісного процесу у співпраці усіх суб'єктів фінансового моніторингу з Держфінмоніторингом, так й імплементація міжнародного законодавства до сучасних реалій.

ВИСНОВКИ

Проведення фінансової розвідки протиправних доходів та активів, що здійснюються через фінансову систему України, запобігає втратам держави та суспільства від дій організованих груп і злочинних організацій, усуває будь-які можливості легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що гальмують розвиток економіки, забезпечують економічну безпеку держави.

Перспективою розвитку фінансової розвідки та ефективного співробітництва з правоохоронними органами є:

- по-перше, максимальна автоматизація процесів здійснення операційного та стратегічного аналізу;
- по-друге, налагодження е-каналів швидкої комунікації з правоохоронними органами;
- по-третє, вдосконалення процедури фінансового розслідування стосовно новітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Фінансова розвідка України: 20 років розвитку та звершень. Державна служба фінансового моніторингу. URL: <https://fmu.gov.ua/assets/userfiles/0350/20rokiv/2201041816rokivFinMonitoringspreedSmallFileSize.pdf>
2. Кікалішвілі М.В. Стратегія й тактика протидії корупційній злочинності в Україні: монографія. Запоріжжя, 2020. 415 с.
3. Акімова О.В. Фінансовий моніторинг в системі державного фінансового контролю: теорія, методологія, практика: монографія. Краматорськ, 2017. 298 с.
4. Державна служба фінансового моніторингу України: офіційний сайт. URL: <https://fmu.gov.ua>

Reference

1. Financial intelligence of Ukraine: 20 years of development and achievements. State Financial Monitoring Service. URL: <https://fmu.gov.ua/assets/userfiles/0350/20rokiv/2201041816rokivFinMonitoringspreedSmallFileSize.pdf> (in Ukrainian).
2. Kikalishvili M. Strategy and tactics for combating corruption crime in Ukraine. Zaporizhzhia, 2020. 415 p. (in Ukrainian).
3. Akimova O. Financial monitoring in the system of state financial control: theory, methodology, practice. Kramatorsk, 298 p. (in Ukrainian).
4. Official site of the State Financial Monitoring Service of Ukraine. URL: <https://fmu.gov.ua> (in Ukrainian).

Olha KARAPETIAN

PhD in Economics, Associate Professor of department, West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8747-7631>

e-mail: art_lina03@yahoo.com

Oleksandr KOLODIICHUK

postgraduate student, West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-78767-7645>

**ON THE ISSUE OF THE FINANCIAL INTELLIGENCE OF UKRAINE IN PREVENTING THE
LEGALIZATION OF ILLEGAL INCOME**

The purpose of the paper is to determine the importance of financial intelligence in preventing criminal income and to study some aspects of the practical activities of this unit over the past 20 years in maintaining the economic security of the state.

The methodological and information basis of the work are scientific works, scientific materials of periodicals. Based on the methodological approach, it is substantiated that an important stage in the development of financial intelligence in Ukraine is the conduct of national risk assessments, in particular with the application of international recommendations, best practices and guidelines and reports, respectively.

The paper examines the operation of the Financial Intelligence Unit, which is the national center for receiving and analyzing suspicious transaction reports and other information related to money laundering, related predicate crimes and terrorist financing, and for disseminating the results of that analysis. It was established that the State Financial Monitoring Service of Ukraine is the central state body responsible for collecting, analyzing and transferring data on suspicious financial transactions to authorized bodies.

The research carried out in the article made it possible to establish that conducting financial intelligence of illegal income and assets carried out through the financial system of Ukraine prevents losses to the state and society from the actions of organized groups and criminal organizations, eliminates any possibility of legalization (laundering) of income received by criminal by inhibiting the development of the economy, ensuring the economic security of the state.

Keywords: *financial intelligence, illegal income, financial monitoring, combating the financing of terrorism, legalization of illegal income*